

Fiódor Dostoievski

NOTES D'HIVERN SOBRE IMPRESSIONS D'ESTIU

**Traducció i pròleg
de Miquel Cabal Guarro**

Angle Editorial

**NOTES D'HIVERN
SOBRE IMPRESSIONS
D'ESTIU**

**EL FAR
52**

Títol original: *Зимние заметки о летних впечатлениях*
Dostoievski, Fiódor M. *Notes d'hivern sobre impressions d'estiu.*
A Obra completa en trenta volums, a cura de Víktor V. Vinogràdov.
Text i notes a càrrec de Ievguénia I. Kikó. Leningrad: Naúka, 1973.
Volum V, p. 46-98.

© 2023 Miquel Cabal Guarro,
per la traducció del rus, les notes i el pròleg

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Primera edició: febrer de 2023
ISBN: 978-84-19017-55-0
DL B 1622-2023
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Fiódor Dostoievski

**NOTES D'HIVERN
SOBRE IMPRESSIONS
D'ESTIU**

Traducció i pròleg de Miquel Cabal Guarro

 Angle Editorial

Taula

- 9 Notes d'avui sobre impressions d'ahir
- 19 **Notes d'hivern sobre impressions d'estiu**
- 21 **CAPÍTOL I. En lloc d'un prefaci**
- 33 **CAPÍTOL II. Dalt del tren**
- 43 **CAPÍTOL III. I del tot sobrer**
- 73 **CAPÍTOL IV. I no gens sobrer per als viatgers**
- 83 **CAPÍTOL V. Baal**
- 99 **CAPÍTOL VI. Un assaig sobre el burgès**
- 119 **CAPÍTOL VII. Continuació de l'anterior**
- 141 **CAPÍTOL VIII. *Bribri i ma biche***

Notes d'avui sobre impressions d'ahir

El petit volum que teniu a les mans és un artefacte literari força complex, perquè adopta la forma de moltes coses alhora. És un quadern de viatge, un compendi d'assajos i un recull de pamflets satírics, però també és una denúncia política i un manifest ideològic. És tot això i és, en essència, una reflexió polièdrica i polimòrfica a l'entorn d'una qüestió que era central a principi de la dècada de 1860 i que encara avui dia continua sent motiu d'una discussió lamentablement sagnant: la relació entre Rússia i Occident.

Ja des de la dècada de 1840, la intel·liguència —aquesta capa fina i molt delicada de la intel·lectualitat russa que tenia un peu al pensament, un altre a la ciència i un tercer a la literatura, i que sovint s'enfrontava al poder— es plantejava si Rússia

havia de seguir el camí de les revolucions burgesa i industrial que havien tingut lloc a França i Anglaterra, i que pretesament conduirien al progrés social, o bé havia de dissenyar unes formes pròpies de modernització que li permetessin evolucionar d'una manera particular. I, en aquesta disjuntiva, la relació amb Occident era un factor d'allò més rellevant.

Entre el 1861 i el 1863, la societat russa va viure un debat important a l'entorn del camí que havia de fer Rússia en el futur i, especialment, de la relació que havia de mantenir amb Occident. Als diaris i a les revistes literàries, de pensament i de divulgació, els autors polemitzaven aferrissadament sobre la qüestió. La reforma emancipadora de la servitud, que el tsar Alexandre II havia decretat a principi de 1861, va evidenciar que Rússia es trobava en una posició socialment molt allunyada d'allò que una bona part de la intel·liguència europeïtzada havia volgut creure fins llavors i, en especial, d'allò que les diverses posicions ideològiques pensaven que havia de ser el país.

Rússia tot just començava a sortir de l'edat mitjana (a la segona meitat del segle XIX!), mentre que França havia culminat la revolució burgesa i Anglaterra ja deixava entreveure els estralls socials i

humans de la revolució industrial. Els russos que havien llegit autors europeus, els que havien rebut una formació occidental a les bones escoles i acadèmies de la Rússia tsarista —en definitiva, els russos que formaven part de la intel·liguència—, es dividien entre occidentalistes i eslavòfils. És a dir, entre els qui trobaven que calia menar el país en el mateix sentit que s'havien conduït els Estats occidentals, i els qui pensaven que calia buscar els referents en l'ortodòxia, la tradició i el poble.

En una carta de Dostoievski a l'escriptor i amic Iàkov Polonski, escrita el juliol de 1861, hi trobem això: «Quants cops havia somiat, des de ben petit, d'anar a Itàlia. [...] Cap a Itàlia, cap a Itàlia! En lloc d'Itàlia, però, vaig anar a petar a Semipalàtinsk i, abans d'això, a la Casa Morta. ¿De debò que no aconseguiré de viatjar per Europa, ara que encara tinc forces, fervor i poesia?». La Casa Morta, és a dir, el presidi d'Omsk on l'autor va complir una pena de treballs forçats per haver conspirat contra el poder del tsar Nicolau I, i Semipalàtinsk, el destí militar on va ser transferit després de complir la condemna, i que es troba a l'estepa eixuta del nord del Kazakhstan, són els escenaris extrems que Dostoievski fa servir com a contrapunt a una Europa idealitzada.

Un continent que va aconseguir visitar per primera vegada l'estiu de 1862, poc després de la carta a Polonski, en un viatge de deu setmanes que el va portar per Alemanya, França, Anglaterra, Suïssa i Itàlia. Amb les forces, el fervor i la poesia intactes, val a dir. Perquè les *Notes d'hivern sobre impressions d'estiu* són una bona mostra de l'embranchida literària que va agafar l'autor a principi de la dècada de 1860, un fervor poètic que el va impulsar sens dubte a la redacció dels *Apunts del subsol*, també.¹ I que el va empènyer amb força perquè pogués cloure el decenni amb *Crim i càstig*, *El jugador* i *L'idiota*. Ni més ni menys.

Deia al començament que el llibre que ens ocupa és un quadern de viatge. Només amb el títol, però, Dostoievski ja vol marcar una certa distància amb aquest format. I és que, tal com fa notar Ievguénia Kikó a l'edició russa, *Notes d'hivern sobre impressions d'estiu* és un títol que ja constata que ha passat un temps entre el viatge i la redacció de les suposades notes. Amb això l'autor vol fer palès que ha

1. Fiódor Dostoievski, *Apunts del subsol*, en aquesta mateixa col·lecció, núm. 44.

NOTES D'HIVERN SOBRE
IMPRESSIONS D'ESTIU
[1863]

CAPÍTOL I

En lloc d'un prefaci

Ja fa uns quants mesos que m'aneu dient, amics meus, que us haig de donar de seguida els detalls de les meves impressions de l'estranger, sense sospitar que amb la vostra petició em deixeu sense sortida. Què us escriuré? Què explicaré de nou, que encara no se sàpiga, que no s'hagi explicat? Qui de tots nosaltres, els russos (és a dir, els qui llegeixen ni que sigui revistes), no coneix Europa dos cops millor que Rússia? Hi he posat dos cops per cortesia, però segur que és deu vegades millor. A més a més, a banda d'aquestes consideracions generals, sabeu perfectament que no puc explicar gaire res, i encara menys fer uns apunts ordenats, perquè no vaig veure res d'ordenat i, si ho vaig veure, no vaig tenir temps de discernir-ho. Vaig ser a Berlín, Dresden, Wiesbaden, Baden-Baden, Colònia, París, Londres, Lucerna, Ginebra, Gènova, Florència, Milà, Venècia i

Viena, i en alguns d'aquests llocs hi vaig ser dues vegades, i tot això, tot això ho vaig recórrer en dos mesos i mig justos! Que és possible de discernir res ordenadament quan s'han recorregut tants camins en dos mesos i mig? Recordeu que m'havia marcat la ruta abans, quan encara era a Petersburg. No havia estat mai a l'estranger; gruava d'anar-hi gairebé des de ben petit, quan, en els llargs vespres d'hivern, com que no sabia llegir, bocabadat i glaçat de por i emoció m'escoltava els pares que, abans d'anar a dormir, llegien unes novel·les de Radcliffe que després em feien delirar en un son enfebrat.¹ Vaig aconseguir sortir finalment a l'estranger amb quaranta anys i, no cal dir-ho, tenia ganes no ja només de veure tantes coses com pogués, sinó de veure-ho tot, absolutament tot, malgrat el poc temps. A més a més, de cap manera no estava en disposició de triar els llocs així, a sang freda. Si n'esperava de coses d'aquest viatge, Senyor! «Encara que no arribi a discernir res amb detall —pensava—, sí que ho hauré vist tot, hauré estat a tot arreu; i així, de tot el que hagi vist, se'n compondrà un tot, una mena de panorama general. Tot “el país de les meravelles sagra-

1. Les novel·les gòtiques d'Ann Radcliffe (1764-1823) eren molt populars a la Rússia del segle XIX. (*Totes les notes són del traductor si no s'hi indica una altra cosa.*)

des” se m’apareixerà de cop,² a vol d’ocell, com una terra promesa des de dalt d’una muntanya, en perspectiva. En una paraula, tindré una impressió nova, meravellosa i forta. Ara que soc a casa, però, en recordar les meves peregrinacions estivals, què és el que em sap més greu? No és pas el fet de no haver discernit res amb detall, sinó el fet d’haver estat gairebé a tot arreu, però, per exemple, no haver estat a Roma. I a Roma potser m’hi vaig perdre el Papa...» En una paraula, em va agafar una mena d’afany insadollable per la novetat, per canviar de lloc, per unes impressions generals, sintètiques, panoràmiques, amb perspectiva. Després d’unes confessions com aquestes, però, què n’espereu, de mi? Què us explicaré? Què us retrataré? Un panorama, una perspectiva? Alguna cosa a vol d’ocell? Fet i fet, però, potser sereu vosaltres els primers de dir-me que vaig volar massa amunt. A més a més, em tinc per un home de consciència, i de cap manera no voldria mentir, ni tan sols en qualitat de viatger. I és que si començo a retratar i a descriure ni que sigui un panorama, de seguida diré alguna mentida, no ja pel fet de ser un viatger, sinó senzillament perquè en les

2. Expressió del poema *El somni* (1834), del poeta eslavòfil Aleksei S. Khomiakov (1804-1860), en referència a un Occident que ha perdut la grandesa del passat. (*Nota de l’edició russa.*)

meves circumstàncies és impossible que no menteixi. Jutgeu-ho vosaltres: Berlín, per exemple, em va produir una impressió d'allò més agra, i només m'hi vaig estar vint-i-quatre hores. I ara sé que això de Berlín és culpa meva, que no puc assegurar positivament que produeixi una impressió agra. Potser una d'agredolça, si de cas, no pas agra i prou. I d'on surt aquest error meu fatídic? Doncs de ben segur del fet que jo, un home malalt que pateix del fetge, m'havia passat dos dies sencers fent bots al carril de ferro entre la pluja i la boira de camí a Berlín i, un cop allà, mal dormit, groc, cansat i destrossat, tot d'una em vaig adonar a primera vista que Berlín s'assembla increïblement a Petersburg. Els mateixos carrers traçats, les mateixes olors, els mateixos... (aviam, és que no treu cap a res d'enumerar tot el que és igual!). «Bufa, tu —em deia per dins—, Déu meu: ¿pagava la pena moldre's dos dies dalt d'un tren per veure les mateixes coses de què fugia?» No em van agradar ni els til·lers, i això que per conservar-los un berlinès sacrificaria el més valuós que té, potser la seva Constitució i tot; i què hi ha de més valuós per a un berlinès que la seva Constitució?³ A més a més, és que

3. Al·lusió al conflicte constitucional que vivien els Estats alemanys a l'època anterior a la primera unificació. (*Nota de l'edició russa.*)

els berlinesos, del primer a l'últim, tenien un aire tan alemany que jo, sense ni tan sols haver atemptat contra els frescos d'en Kaulbach (oh, quin horror!), em vaig escapolar a Dresden ben de pressa amb la profundíssima convicció que cal habituar-se als alemanys d'una manera especial, i que la manca d'habitud fa que costi de suportar-los en grans masses. Però és que a Dresden vaig arribar a faltar al respecte de les alemanyes: de cop i volta se'm va acudir, tot just vaig ser al carrer, que no hi havia res més fastigós que el tipus de dona dresdeniana, i que fins el cantaire de l'amor, en Vsévolod Krestovski, el més convençut i més jovial dels poetes russos, aquí quedaria destarotat i potser dubtaria i tot de la seva vocació. Al mateix moment vaig tenir la sensació que deia una ximpleria, és clar, i que ell no podria dubtar de la seva vocació sota cap circumstància. Al cap de dues hores, tot es va aclarir: tornat a l'habitació de l'hotel, vaig treure la llengua davant del mirall i vaig quedar convençut que el meu judici a propòsit de les dames de Dresden era ben bé com la més negra de les calúmnies. Tenia la llengua groga, malsana... «I és de debò, és de debò que l'home, el tsar de la natura, tot ell depèn fins a aquest punt del seu fetge?», vaig pensar, «Quina baixesa!». Amb aquests pensaments conso-

ladors me'n vaig anar cap a Colònia. Confesso que de la catedral n'esperava molt; de jove l'havia dibuixada amb veneració, quan estudiava arquitectura. En el camí de tornada per Colònia, és a dir, al cap d'un mes, quan, venint de París, vaig veure la catedral per segon cop, vaig voler «demandar-li perdó de genolls» per no haver-ne comprès la bellesa la primera vegada, ben bé com Karamzín que, amb el mateix objectiu, es va agenollar davant de les cascades del Rin.⁴ I, no obstant això, el primer cop la catedral no em va agradar gens: em va fer l'efecte que només eren randes, randes i res més que randes, una peça de quincalla com ara un petjapapers d'escriptori de dues-centes passes d'alt. «De majestuosos, en té poc», vaig concloure, tal com antigament els nostres avis havien conclòs sobre Puixkin, dient que «compon amb massa lleugeresa; d'elevat, en té poc».⁵ Sospito que dues circumstàncies van influir en aquesta primera conclusió meua, i la primera és: l'aigua de colònia. Gian Maria Farina és a

4. Al·lusió a l'escena descrita a les *Cartes d'un viatger rus* (1792), de Nikolai M. Karamzín (1766-1826). (*Nota de l'edició russa.*)

5. Aleksandr S. Puixkin (1799-1837), gran renovador de la llengua i les lletres russes, va introduir en la literatura els versos i les estrofes populars. D'aquí surt el retret d'uns avantpassats que, fins llavors, estaven avesats a models pretesament més *elevats*.

tocar mateix de la catedral,⁶ i ja us podeu allotjar a l'hotel que vulgueu, ja podeu estar de l'humor que vulgueu, ja us podeu amagar dels vostres enemics i de Gian Maria Farina en particular, que els seus clients us trobaran sens falta i us diran: «Eau de Cologne ou la vie»,⁷ una cosa o l'altra, no hi ha cap altra opció. No puc afirmar amb gaire seguretat que diguin a crits justament aquestes paraules: «Eau de Cologne ou la vie!», però pot ser que sigui així, qui ho sap. Recordo que aleshores sí que em semblava sentir-ho. La segona circumstància que em va fer enfurismar i em va fer ser injust va ser el nou pont de Colònia. Un pont magnífic, és clar, i la ciutat n'està justament orgullosa, però em va fer l'efecte que n'hi estava massa. Per descomptat, això em va fer enfadar a l'instant. A més a més, el qui arplegava quatre monedes a l'entrada del pont meravellós de cap manera no m'hauria d'haver cobrat aquell peatge raonable amb l'aire d'estar-me cobrant una multa per una falta que jo ignorava d'haver comès. No ho sé, però em va fer l'efecte que l'alemany feia el fatxenda. «Deu haver endevinat

6. Fàbrica del perfum lleuger conegut com a *aigua de colònia*, que el químic italià Gian Maria Farina (1685-1766) havia creat el 1709 a la ciutat homònima.

7. En francès, 'l'aigua de colònia o la vida'.

que soc estranger, concretament rus», se'm va acudir. Si més no, els seus ulls gairebé deien: «Ja veus el nostre pont, rus desgraciat. Si és que ets un cuc, tu, davant del nostre pont i davant de qualsevol alemany, perquè no tens pas un pont com aquest». Convindreu amb mi que és una cosa insultant. L'alemany no va dir res de tot això, és clar, potser ni tan sols no li va passar pel cap, però tant se val: jo llavors estava tan convençut que ell volia dir precisament això, que em vaig encendre de valent. «Al diable —vaig pensar—, nosaltres bé que hem inventat el samovar... tenim revistes... fabriquem objectes de luxe... nosaltres... eh...» En una paraula, que em vaig enfadar i, després de comprar un flascó d'aigua de colònia (que ja no havia tingut manera d'esquivar), vaig anar-me'n immediatament a París, amb l'esperança que els francesos serien molt més amables i atents. Ara jutgeu-ho vosaltres: si m'hagués sobreposat, si a Berlín no m'hi hagués estat un dia, sinó una setmana, i a Dresden igual, a Colònia posem-hi tres dies, o com a mínim dos, el tercer cop ja m'hauria mirat aquells objectes amb uns altres ulls i me n'hauria format una idea molt més agradable. Fins i tot un raig de sol, un raig de sol normal i corrent hi tenia molta importància, aquí: si hagués brillat sobre la catedral com

hi brillava la segona vegada que vaig ser a Colònia, l'edifici segur que se m'hauria aparegut amb la seva llum veritable; no com aquell matí rúfol i un xic plujós i tot, que només va ser capaç de suscitar dins meu una fognada de patriotisme ferit. Si bé d'això, val a dir, no se'n desprèn que el patriotisme aparegui només quan fa mal temps. O sigui, que ja ho veieu, amics meus: en dos mesos i mig és impossible de discernir-ho tot amb justesa, i no us en puc oferir pas unes cròniques d'allò més precises. Ho vulgui o no, algun cop he de mentir, per la qual cosa...

Però aquí és quan m'atureu. Em dieu que aquesta vegada no us calen pas cròniques precises, que si en necessiteu ja en trobareu a la guia de Reichard i que, ben al contrari, no estaria gens malament que tot viatger perseguís no tant la fidelitat absoluta (que gairebé mai no té esma d'assolir) com la sinceritat; que no tinguéis por de no amagar algun cop una impressió personal o una proesa, encara que no li suposés una gran glòria, i que no anés a consultar sempre les mateixes autoritats per comprovar les conclusions tretes. En una paraula, que només us calen unes observacions que siguin meves, però que siguin sinceres.

—Ah! —exclamo jo—, llavors només us cal pura

xerrameca, uns esbossos lleugers, impressions personals, caçades al vol. Hi estic d'acord i immediatament consultaré el meu quadern d'apunts. Maldaré per ser ingenu, tant com pugui. Només us demano que recordeu que moltes de les coses que ara us escriuré pot ser que presentin errors. I és que és impossible equivocar-se en fets com és ara que a París, per exemple, hi ha Notre-Dame o el Bal Mabille.⁸ Sobretot això últim està fins a tal punt testimoniats per tots els russos que han escrit sobre París, que gairebé ja no se'n pot dubtar. Doncs en tot això jo potser no m'equivocaré, tampoc, si bé no puc garantir-ho amb tot el rigor. Perquè bé que diuen que és impossible passar per Roma i no veure-hi la catedral de Sant Pere. Doncs bé, jutgeu-ho vosaltres: vaig ser a Londres i no hi vaig veure la de Sant Pau. De debò que no la vaig veure. No vaig veure la catedral de Sant Pau. Entre Sant Pere i Sant Pau hi ha una diferència, és clar, però no deixa de ser una cosa impròpia d'un viatger. Vet aquí la meva primera proesa, doncs, que no em suposa una gran glòria (és a dir, potser sí que la vaig veure de lluny, a unes cinc-centes passes, però em diri-

8. El Bal Mabille era un establiment per a burgesos rics on es ballava el cancan. Apareix en textos d'Aleksandr I. Herzen (1812-1870) i d'Ivan S. Turguénev (1818-1883). (*Nota de l'edició russa.*)

gia de pressa cap a Pentonville, vaig fer un gest de desdeny amb la mà i vaig passar de llarg). Anem al gra, però, anem al gra! Sabeu què? Que no he estat anant amunt i avall i mirant-m'ho tot a vol d'ocell, només (a vol d'ocell no vol dir *des de dalt*. És un terme arquitectònic, ja ho sabeu). Em vaig estar un mes sencer, tret dels vuit dies que vaig ser a Londres, vivint a París. Per això us escriuré alguna cosa sobre París, perquè sigui com sigui el vaig discernir millor que la catedral de Sant Pau o les dames de Dresden. Començo, doncs.